

Prin urmare Ionel Teodoreanu încearcă, și reușește cu succes, ca din memoriile proprii, dându-le un înveliș artistic fără egal, să construiască un Bildungsmemorial, unul din puținele de acest gen în literatura română. Astfel conturând cu o dibăcie artistică de invidiat Motivul trecerii timpului, a vieții umane, prin intermediul și cu ajutorul societății intelectuale scriitoricești interbelice, trecerii de la Iași la București, trecerea de la ființă în neființă...

BIBLIOGRAFIE

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Ionel_Teodoreanu
2. <http://curierul-iasi.ro/ulita-copilariei-lui-ionel-teodoreanu-15365>
3. Ionel Teodoreanu. *În casa bunicilor. (Masa Umbrelor)*. Editura Ion Creangă, București, 1988. 207 p.
4. <https://doinab.blogspot.com/2012/10/ionel-teodoreanu-fragment-din-masa.html>

LEON DONICI-DOBRONRAVOV – SCRITOR RUS-ROMÂN

LEON DONICI-DOBRONRAVOV – RUSSIAN-ROMANIAN WRITER

*Sergiu Cogut, doctor în filologie, lector universitar,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău
Cogut Sergiu, PhD, university lecturer
„Ion Creangă” SPU, Chisinau
ORCID: 0000-0002-1235-7942*

CZU 821.135.1.09(478)19”

Abstract

In this article is presented the biographical route that Leon Donici-Dobronravov took. He was a fascinating literary personality that belongs at the same time to Russian culture and Romanian culture. In his short life and activity he stood out both among Russian writers and as a Romanian prosaist and publicist. The author of the article shares the opinion of G.M. Ivanov who knew Leon Donici personally and who stated in an article of his that despite the external signs that recommend him as a Russian writer, in his conscience L. Donici was a true Romanian and it is by the manifestations of his conscience the writer born in Chișinău and died of phthisis in Paris must be judged.

Key-words: Romanian, Russian, writer, prosaist, conscience, revolution.

Născut la Chișinău în ziua de 5 iunie 1887, fiind fiul lui Mihail Dobronravov, secretar al Consistoriului din capitala gubernială, și al Dominicăi, fiica preotului Petru Donici de la Biserica Ciuflea, a fost un scriitor, a cărui activitate, deși de relativ scurtă durată, a marcat puternic ambele culturi în același timp: pe cea rusă și pe cea română. În 1893-1899 își petrece copilăria la Chișinău, urmând școala parohială din localitate. După decesul tatălui său în 1897, familia lui se mută cu traiul în 1899 la Sankt-Petersburg. Aici în 1901-1907 urmează cursurile Seminarului Teologic, după care este un an student la Facultatea de Drept a Universității din Iuriev-Dorpat (astăzi, Tartu din Estonia). Apoi în 1908-1912 se transferă și studiază în continuare la Facultatea de Drept a Universității din Sankt-Petersburg, o bună parte a activității sale literare și artistice desfășurându-se în orașul de pe Neva. Astfel, în 1909 debutează în revista *Ruski palomnik (Pelerinul rus)* cu articolul *Țar și Patriarh* și cu povestirea *În căutarea veșnicului adevăr*, iar în 1911 publică în *Istoriceski vestnik (Monitorul istoric, nr. 9)* nuvela *Mon plaisir*, scriere manifest anticlericală. Se poate afirma că această

nuvelă i-a adus consacrară, în scurt timp devenind cunoscut și apreciat în cercurile literare petersburgheze. Nuvela a fost reluată în revista germană *Berliner Kreuz-Zeitung* în traducerea lui Leopold Schmidt. În anul următor tipărește nuvela *Bolnavii* de asemenea în *Monitorul istoric*, nr. 3, dar și povestirea *Mefistofel* în *Vsemirnaia panorama (Panorama universală)*, nr. 168). Anul 1913 este marcat de publicarea romanului *Novaia bursa (Noul seminar)* ce îi aduce un succes răsunător. Lucrarea reprezintă un adevărat rechizitoriu la adresa moralității dubioase a clerului rus.

O serie de cronici elogioase, între care cele scrise de A. G. Plehanov, M. Gorki, F. Sologub și L. Panteleev, dar și interesul fără precedent manifestat de publicul cititor (romanul fiind editat în șapte ediții, toate epuizate și tradus mai întâi în limbile germană și poloneză, iar apoi și în alte limbi) îl situează pe autor printre scriitorii de mare autoritate și popularitate. Remarcabila scriere a lui Donici-Dobro-nravov a apărut în 1929 și în România în traducerea lui G. M. Ivanov, cu o prefață de Adrian Maniu. Așa cum relevă Ana-Maria Brezuleanu, acest roman „dezbate într-o manieră realistă, cu talent și convingere (fapt remarcat și de critica rusească și de cea românească), o temă mereu actuală atâta vreme cât cuvântul evanghelic este adesea distorsionat și răstălmăcit și în instituțiile de învățământ teologic, și în biserici, fapt cu consecințe dramatice pentru viitorii clerici și pentru omul de rând”, precizând totodată că el este „povestea dezamăgirii unui adolescent care, înzestrat cu o percepție și o judecată clară a ceea ce înseamnă menirea de preot, este forțat de atmosfera de acasă (dominată de un tată despot și obtuz, el însuși înalt cleric) și de cea din seminar, să-și aleagă un drum alt decît cel pentru care fusese pregătit” [1, p. 13]. De asemenea, dânsa precizează că discuțiile pe marginea romanului „se reduc în ultimă instanță la problema includerii sau nu a scrierii respective în literatura română și au o tentă cald-afectivă pentru autorul ei, dispărut înainte de vreme, poate și din cauza mizeriei materiale de care intelectualii români se simțeau întrucâtva răspunzători. Totuși valoarea romanului este certificată și de critici mai puțin sentimentali, ca Șerban Cioculescu sau G. Călinescu” [Ibidem]. Aceeași cercetătoare remarcă: „Desfășurarea narativă a romanului e strunită de la bun început cu mână de maestru: de la tonul sprintar cu care e înfățișată viața cotidiană a comunității din seminar, profesori și elevi, toți cu porecle care de care mai comice, de la dialogurile vii, bine aduse din condei, de la ștrengăriile și poznele școlărești se trece trepat la episoade pătrunse de tragism: răfuiala sângeroasă a seminariștilor cu părintele inspecor Varsonofie, sinuciderea și înmormântarea ieromonahului Teofilact, rechizitoriul pe care Fugilă îl face directorului seminarului, înverșunarea grevelor seminariștilor care, pe fondul tensiunilor sociale din jurul revoluției din 1905, își cereau, printre altele, dreptul de a fi admiși și în universități laice” [1, p. 14]. Ca rezultat al publicării *Noului seminar*, Donici ajunge un răsfațat al saloanelor literare petersburgheze patronate de Aleksei Remizov, Vasili Rozanov, Fiodor Sologub, Leonid Andreev ș.a. Întâlnirea din 1914 cu celebrul Al. Remizov statornicește din primul moment o prietenie trainică, Donici devenind discipolul acestuia.

În 1914 scrie romanul *Ape mici*, care este publicat în revista *Zavefî (Tesamente)*. O dată cu suprimarea revistei în septembrie, romanul este interzis în Rusia, iar șpalturile și manuscrisul se pierd. În 1915 leagă o prietenie strânsă cu scriitorul Evghezi Zameatin, împărtășind vederi apropiate, dar având și un destin asemănător. În același an îi apare

culegerea de povestiri *Floare amară* ce conține două scrieri, *Profesorul de teologie și Dezbateră*, care par prelungiri ale romanului *Noul seminar*, mărturie a interesului autorului pentru tema educației religioase. În 1917, la fel ca mulți alți scriitori, fiind în plus și antimonarhist convins, Donici-Dobronravov întâmpină cu entuziasm Revoluția din Februarie, însemnările sale, intitulate *Revoluția* (mai târziu dezvoltate, pe teritoriul României, în volumul *Revoluția rusă*), o dovedesc convingător. În perioada respectivă devine unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Plehanov și ai social-democraților, fiind redactor deosebit de activ al organului de presă al acestora, *Edinstvo (Uniunea)*, ridicându-se tot mai violent împotriva propagandei și acțiunii bolșevicilor. Astfel, în iulie, editează, împreună cu Grigori Aleksinski (om politic, scriitor și ziarist), revista săptămânală *Bez lișnih slov (Fără cuvinte de prisos)*, ale cărei obiective sunt susținerea Guvernului provizoriu și, mai cu seamă, dezvăluirea curajoasă a dedesubturilor politicii bolșevice. Donici este singurul care își asumă riscul de a publica în revista sa documente ce atestau că fruntașii bolșevicilor, îndeosebi Lenin și Troțki, se aflau în solda Germaniei. Publicația este interzisă, iar tipografia arsă. În septembrie-octombrie publică ciclul de satire politice *Zgură și funingine*. Pamfil Șeicaru mărturisea că volumul în cauză a fost confiscat, iar autorul – chemat în fața Curții Marțiale. Leon Donici afirma mai târziu că ar fi fost salvat de F. Șaleapin care „era tare iubit de bolșevici”. Fățișe sunt și atacurile sale împotriva celebrului Maxim Gorki. La început flatat de prețuirea confratelui mai în vârstă ce remarcase calitățile romanului *Noul seminar*, Donici sesizează treptat cum acesta sacrifică idealul estetic politicii conjuncturale, pe care o servește necondiționat, renunțând la orice criteriu etic, așa că nu se ferește să-l numească „om cu două fețe, dornic de eputere și de avantaje materiale”. Relațiile lui cu Leonid Andreev și Maxim Gorki datează din perioada disputelor publice dintre cei doi care încheiau nefericit o prietenie celebră în lumea literară, Donici optând statornic pentru Andreev.

Ana-Maria Brezuleanu menționează despre această perioadă din viața scriitorului următoarele: „Cei opt ani petrecuți în Rusia, ca scriitor și ziarist, cumulează mii de pagini risipite în reviste, în câteva volume, în manuscrise care, din păcate, s-au pierdut în majoritatea lor, o dată cu plecarea lui precipitată din Rusia în toamna lui 1918. Totodată, Donici era prezent în viața presei și în cea teatrală (făcea parte din colegii de redacție și din comitete de teatru), își găsea timp să frecventeze saloanele și seratele literare, unde era chemat adesea, se pare, și pentru vocea lui plăcută de bariton, apreciată de însuși Șaleapin care-i devenise apropiat” [1, pp. 6-7].

În primele luni ale anului următor, 1919, ajunge la Chișinău. Reînvață în câteva luni limba română, se familiarizează cu literatura română și începe să traducă din Goga, Sadoveanu, Eminescu. În 1920 publică în ziarul *Sfatul Țării* ciclul de proze *Împărăția căzută. Schițe și povestiri*. Alte texte literare, amintiri, cronici dramatice și muzicale apar în periodicele rusești de la Chișinău *Novoe slovo (Cuvântul nou)* și *Bessarabia*, precum și în ziarul românesc *Sfatul Țării*. Tot acum scrie piesele *Marchiza*, *Ultima ședință* ș. a. Până în 1921 a avut o activitate notabilă de actor la operă (bariton), regizor și pianist, consemnată de către cercetătorii fenomenului teatral din Basarabia. Face parte și din Direcția Teatrului Național din Chișinău. În februarie 1921 revista *Viața Românească* îi publică povestirea *Requiem* ce marchează începutul colaborării la revistele de peste Prut. În vara aceluiași an

face prima călătorie la Iași, în legătură cu obținerea unei autorizații pentru reprezentarea pieselor *Marchiza* și *Ultima ședință* la Bălți și Soroca. Trece pentru prima oară pe la redacția *Vieții Românești*. I se pun în scenă la Chișinău câteva dintre piese: *Regele*, *Marchiza*, comedie în trei acte, *Înfrânții*, *Ultima ședință*, comedie în trei acte, *Nerușinata*, comedie în trei acte și drama *Tovarășul Poleaev*.

În toamna anului 1922 se stabilește, la îndemnul lui N. Dunăreanu, la București. Aici în 1922-1923 publică diferite texte în revistele *Viața Românească*, *Gândirea*, *Cuvântul*, *Țara Noastră*, *Flacăra*, *Adevărul literar și artistic*, *Hiena*, *Cugetul românesc* ș. a. Dintre nuvelele apărute în revistele respective, se remarcă cu deosebire *Marele Archimedes* (*Viața românească*, 1922), *În drum spre Emaus* (*Adevărul literar și artistic*, 1922), *Părintele Maurichie* (*Flacăra*, 1922), *Prea Sfânta Născătoare* (*Flacăra*, 1922), *Povestea unui automobil* (*Hiena*, 1922), *Anticrist* (*Flacăra*, 1923), *Saul* (*Gândirea*, 1923). Referindu-se la povestirile pe teme biblice ca *Saul* și *În drum spre Emaus*, Ana-Maria Brezuleanu notează că prin acestea scriitorul „îmbogățește vizibil generoasele tradiții rusești (ce culminaseră la Dostoievski cu *Legenda despre Marele Inchizitor*) cu texte de o coloratură aparte și, totodată, el devine intermediarul transgresării în spațiul românesc a unei teme mai puțin abordate. Însuși Gala Galaction le considera «bucăți remarcabile», «unice în literatura românească» [1, p. 11]. La rândul ei, cercetătoarea Alina Ciobanu-Tofan remarcă în legătură cu *În drum spre Emaus* că sunt două povestiri omonime „ce amplifică în mod strident senzația de absurd mai întâi prin redundanța titlurilor, apoi prin complementaritatea codificată ingenios a conținutului acestora. Primul text cu acest titlu a fost publicat în 1921, în ziarul chișinăuian *Dreptatea*. Refugiul dintr-un prezent obsedant este conceput în cheie anistorică, evadarea fiind orientată fie spre universul idealizat al copilăriei bătrânului profesor de istorie, fie în direcția unui univers mitico-magic de sorginte biblică. Evaziune programatică în lumea miturilor și a magiei poate fi interpretată ca «o purificare de istorie» sau drept «un refugiu, un răspuns polemic, o retragere strategică, un recul benefic» [2, pp. 130-131]. Iar despre al doilea text se menționează că acesta „a fost publicat în 1922, în *Adevărul literar și artistic* (București) și reiterează motivul «drumului spre Emaus», imprimându-i conotații mistico-religioase. Cleopa, «unul din cei doisprezece» (...) învățăcei ai Învățătorului, cutremurat de zguduitoria priveliște a crucificării lui Isus, de asemenea este tentat de ideea evadării din istoria reală (...). Orbit de neputința și nedorința iertării dușmanilor (postulată de învățătura creștină) și conștient de propria slăbiciune sufletească, găsește sprijin moral în persoana carismaticului Ioachim, care lansează soluția aparent salvatoare: întoarcerea în satul său natal Emaus, unde a găzduit de câteva ori pe Învățător. Drumul spre Emaus este în acest context unul inițiativ, culminând cu întâlnirea miraculoasă a celor doi călători cu Isus înviat din morți» [2, p. 131]. Donici frecventează cenaclul „Sburătorul” condus de Eugen Lovinescu, unde citește, printre altele, și nuvela *Marele Archimedes*. Concluzionând cu referire la lucrările literare ale lui Donici-Dobronravov, exegeta Ana-Maria Brezuleanu precizează: „Privite în ansamblu, paginile literare ale lui Leon Donici, chiar și cele scrise în limba română, chiar și atunci când locul de desfășurare a acțiunii, numele personajelor și obiceiurile poartă etichetă românească, sunt tributare vizibil tradiției literaturii ruse, sunt tributare sângelui patern. În fond, e vorba de un transplant benefic în corpul literaturii române, care primește astfel și tematic (subiecte

religioase, fde pildă) și stilistic (lirism nostalgic, vibrații abisale ale sufletului, extaz mistic etc.) noi potențialități ” [1, p. 14]. În 1923 la editura bucureșteană „Cultura Națională” îi apare volumul *Revoluția rusă (amintiri, schițe, impresii)*. Scrisă în limba rămână, cu o dedicație pentru marele istoric Nicolae Iorga, cartea semnifică, practic, recunoașterea oficială a lui Donici ca scriitor remarcabil. În legătură cu acest volum, în studiul său *Rătăcind între două lumi...* Ana-Maria Brezuleanu menționează că el „ne dezvăluie un Donici parcă urmărit de Eriniile aberante ale evenimentelor din Rusia, un Donici obsedat de «un vis înspăimântător și urât» - după cum singur mărturisește. Comparând cartea cu textul inițial din care a luat naștere, intitulat *Revoluția* și publicat imediat după Revoluția din Februarie în *Sovremennâi mir* (Lumea contemporană), iese în evidență drumul parcurs de autor de la entuziasmul pentru revoluție până la definirea ei drept «crimă în fața spiritului, crimă în fața civilizației, crimă în fața culturii, crimă în fața omenirii»” [1, pp. 14-15]. Totodată, se precizează că această carte „a avut un ecou puternic în critica noastră, care a prețuit și valoarea ei ca document, și sinceritatea discursului, și talentul scriitoricesc al naratorului. Ce-i drept, G. Ibrăileanu îi reproșează lui Donici idealismul și imaturitatea politică, dar îi recunoaște înzestrarea artistică. Al. A. Hodoș îl descoperă pe autor ca «intelectual care protestează împotriva oricărei intoleranțe, dar mai cu seamă împotriva aceleia a ignoranței brutale». Pamfil Șeicaru vedea în scrisul lui Donici «luciditate și înfrigurare». Deși Claudia Millian apreciază la Donici «impasibilitatea spectatorului și amănunțimea detaliată», în final recunoaște și ea că «în limpiditatea descrierilor lui de pastel se strecoară lacrimi discrete și exclamațiuni dureroase ale unei minți chinuite de spectacol»” [1, p. 15].

În august 1924 Donici ajunge la Paris, fiind ajutat material de poetul Octavian Goga. Era nostalgic după atmosfera literară de la Sankt-Petersburg, după bunii săi prieteni de acolo ce se aflau acum la Paris, în emigrație. În 1925 activează în cadrul redacției revistei de limba rusă a emigranților ruși *Rodnaia zemlea (Pământ natal)*, condusă de Grigore Aleksinski, și semnează cu numele de L. Dobronravov-Donici. Revista reprezintă o tribună de apărare a drepturilor românilor din Basarabia și a identității românești a acestei provincii. În partea literară de care e responsabil, el începe să publice traduceri din literatura română. Prima traducere e cea a unei nuvele de Cezar Petrescu. În noiembrie același an redactează ciclul de articole cu caracter politic intitulate *România atacată. Scrisori pariziene* (cinci la număr), care vor fi publicate în formă de serial în revista *Țara Noastră* din Cluj, redactor Octavian Goga. Despre aceste scrisori, în studiul Anei-Maria Brezuleanu se menționează că ele „reprezintă o continuare târzie a primei lucrări scrise în limba română, «Revoluția rusă». Aceste două lucrări marchează, ca două jaloane ale verticalității etice, evoluția lui Donici ca scriitor român. Prima este scrisă sub imperiul impresiilor proaspete, lăsate de revoluția pe care Leon Donici o trăise pe viu, a doua are valoarea unui testament politic, în care convingerile sunt cristalizate, iar dovezile împotriva pericolului rusesc – de netăgăduit” [1, p. 14]. În 1926 se constituie la Paris *Cercul basarabenilor*, compus din cetățeni leali și fideli României. Acest cerc are menirea să contrabalanseze acțiunea *Uniunii emigranților basarabeni*, care nu face altceva decât să inducă în eroare opinia publică europeană asupra stării de lucruri din Basarabia. Cercul mai are ca scop să combată toate minciunile sovietice și să lupte pentru întărirea unirii Basarabiei cu România. Președinte al cercului a fost ales Leon Donici. Dar, din păcate, la 26

mai același an, în urma unei ftizii galopante, scriitorul basarabean se stinge din viață la spitalul „Saint-Louis” din Paris. G. M. Ivanov, punându-și într-un articol publicat în *Viața literară* aceeași întrebare ca și noi: *A fost român Leon Donici?*, menționează că, după semnele exterioare, nu și precizează: „Purta un nume străin. Dobronravov. A trăit într-o țară în care numele lui după mamă – Donici – nu a putut însemna lucru mare. A scris într-o limbă foarte străină, cea rusească. A cugetat și s-a exprimat în rusește. (...) Evoluând în creațiunea sa literară, s-ar fi realizat – pe cât i-ar fi fost dat să se realizeze – ca scriitor rus. Chiar și subiectele nuvelor lui sunt în majoritate luate din viața rusească” [3. p. 403], iar în cele din urmă remarcă: „Firesc, ajungem la concluzia – rămânând mereu la aceste *semne exterioare* – că venirea lui în România a fost un accident și *românita-tea* lui – ceva adaptat...” [Ibidem]. Totodată, autorul relevă că nu după „semnele exterioare”, ci după manifestările conștiinței lui trebuie judecat Donici sau Dobronravov, specificând în acest sens: „Dacă Donici nu s-ar fi simțit român, adică n-ar fi fost român în conștiința sa, ar fi fost în permanent conflict cu noul mediu în care împrejurările revoluționare l-au aruncat. Dar el s-a găsit în acest mediu *ca în casa lui*, n-a întâmpinat aici nicio opoziție psihologică sau morală, nicio contradicție sufletească. Exact ca omul în casa sa, moștenită din părinți, unde s-a născut sau, chiar dacă nu s-a născut, a sălășluit sufletește. Nu se va găsi nimeni dintre amicii lui și mai ales dintre dușmanii lui, care să fi prins la Donici, măcar o singură dată, o singură undă de repulsiune față de mediul românesc în care a trăit. Iar când l-au criticat, l-au criticat ca cel mai autentic român” [3, pp. 403-404]. Despre perioada lui de la Paris, în același articol se menționează: „Știm că a ajuns acolo ajutat de amici – în special de dl Octavian Goga – cu o sumă de bani care nu ajung altora nici pentru două chefuri în Mont-martre. Cu acești bani a conceput Donici și a început să realizeze ceea ce se cheamă *o luptă* de afirmare și de apărare *românească* împotriva tuturor acelor care, dispunând de mijloace necinstite sau suspecte, își creaseră un ideal de a ponegri, a compromite și, dacă e posibil, a distruge România. Singurul care s-a opus, care a luptat, cu mijloace exasperant de inegale, a fost Leon Donici” [3, p. 404].

În concluzie, putem afirma că Leon Donici-Dobronravov s-a produs ca scriitor în tradiția marii literaturi ruse, dar ca publicist și om politic a fost un mare român care a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru a apăra interesele României, luptând pentru unirea Basarabiei cu Patria-Mamă.

BIBLIOGRAFIE

1. BREZULEANU, A-M. Rătăcind între două lumi... In: DONICI, L. *Scrieri: Ediție în 2 volume. Vol. 1: Proză literară*. Ch: Î.E.P. Știința, 2015. (Col. „Moștenire”), pp. 5-17.
2. CIOBANU-TOFAN, A. Modernitatea tragicului în proza lui Leon Donici. In: CIOBANU-TOFAN, A. *Spiritus loci: Variațiuni pe o temă*. Ch.: Gunivas, 2001, pp. 125- 132.
3. IVANOV, G. M. A fost român Leon Donici? In: DONICI, L. *Scrieri: Ediție în 2 volume. Vol. 2: Proză din periodice, eseuri, evocări, publicistică, corespondență*. Ch: Î.E.P. Știința, 2015. (Col. „Moștenire”), pp. 403-405.